

Van VSO naar participatie

Springende conclusies 3D-lab Lelystad, 29 november 2016

- In Lelystad gaan we een pro-actief begeleidingsoverleg van de grond trekken voor leerlingen met een complexe en veeleisende problematiek in hun laatste jaar van het VSO. In dit overleg gaan alle relevante professionals (verplicht) om tafel om een integraal begeleidingsaanbod vast te stellen, verantwoordelijkheden te verdelen, warme overdrachten mogelijk te maken en ook een verantwoordelijke trekker te bepalen. Dit begeleidingsplan gaat over meerdere jaren en is schokproof, dus bevat ook afspraken over wat er gebeurt in geval van crisissen en kwesties die niet in het plan geregeld zijn. Harm ten Cate heeft zich gemeld als trekker om dit voor elkaar te krijgen en zoekt daarvoor contact met gemeente, Werkbedrijf en andere relevante partijen, die verantwoording dragen voor de verbinding tussen de uitvoering van de WMO, Participatiewet en het onderwijs.
- In vrijwel alle gevallen gaat het hier om een groep jongeren die langdurig begeleiding behoeft. Een mentor (JIM), maatje, vertrouwenspersoon, een altijd aanspreekbare professional. De noodzaak daarvan wordt door velen erkend, maar niemand organiseert dat echt. De vraag is of de 'producten' in het kader van de WMO (Thuis-begeleiding, IPS) toereikend zijn voor deze groep. Daarom is het zaak om hier gezamenlijk met alle partijen werk van te maken. De vraag is alleen wie hier het voortouw neemt. De gemeente lijkt aangewezen om hier eerste stappen te zetten.

Op dinsdag 29 november van 15.30 uur tot 17.30 vond in de zogenaamde Calamiteitenzaal in het stadskantoor van de gemeente Lelystad het laatste 3D-lab plaats.¹ Onder leiding van Jos van der Lans en Pieter Hilhorst onderzochten deze middag vertegenwoordigers van een aantal nauw betrokken organisaties en van de gemeente of het op de tekentafel bedachte proces van uitstroom vanuit het VSO naar 'participatie' ook loopt zoals het zou moeten lopen. De gemeente presenteerde een routekaart/stroomdiagram (bijlage 1) en tijdens de bijeenkomst werd aan de hand van drie casussen onderzocht waar knelpunten lagen en of de samenwerking die nodig is om ingewikkelde en complexe vso-leerlingen te laten doorstromen ook voldoende vloeiend verloopt. Werkt het zoals we willen, speelt iedereen de actieve rol die verwacht wordt en waar liggen belemmeringen en hoe kunnen we die opruimen.

Aanwezig waren: Wethouder Elly van Wageningen (o.a. onderwijs en jeugdzorg), wethouder John van den Heuvel (o.a. Werk & inkomen), wethouder Janneke Sparreboom (o.a. Zorg en Welzijn), Peter Nootgedagt (Eduvier), Gaatze Boersma (Eduvier, talentmeester bij Arbeid Lelystad), Jouke Mellema (Eduvier, VSO Lelystad), Harm ten Cate (Eduvier, Flevodrome en coördinator Entree Arbeid Lelystad), Tiny de Jonge (Zevenster), Jeanne Steegs (Zevenster), Jord Besteman (coördinator Matchpoint, ROC van Flevoland), Ronald Revenberg (Werkbedrijf Lelystad), Mascha Drost (gemeente Lelystad,

---

¹ Met deze bijeenkomst sluiten Jos van der Lans en Pieter Hilhorst hun 3D-project af, waarin zij in tien gemeenten hebben onderzocht hoe de drie decentralisaties zijn geland en welke knelpunten dat opleverde. In zogeheten 3D-labs bespraken zij met professionals welke stappen er genomen moesten worden om de knelpunten op te lossen. Op de site sociale vraagstukken rapporteerden zij in de serie Nabij is beter over hun waarnemingen en bevindingen, Zie: <http://www.socialevraagstukken.nl/series/nabij-is-beter/>

talentmanager), Jaco Klandermans en Saskia Meulenberg (Kwintes), Maria de Boer (Triade), Adri Jonker (gemeente Lelystad, RMC), Angelica Ringeling (gemeente Lelystad, leerplichtambtenaar), Henri Looymans (gemeente Lelystad, participatie), Maria van den Bremer (gemeente Lelystad, WMO) en Man Yi Post (gemeente Lelystad, jeugdhulp).

Afwezig: Piet Roskam (Woonzorg Flevoland), Evelyn Kamann (Jeugd en Gezinsteam), Willem van Laar (Welzijn Lelystad en sociaal wijkteam), vertegenwoordiger van het UWV en Fred Nilsen (gemeente Lelystad, BLD-SMB).

Vooraf

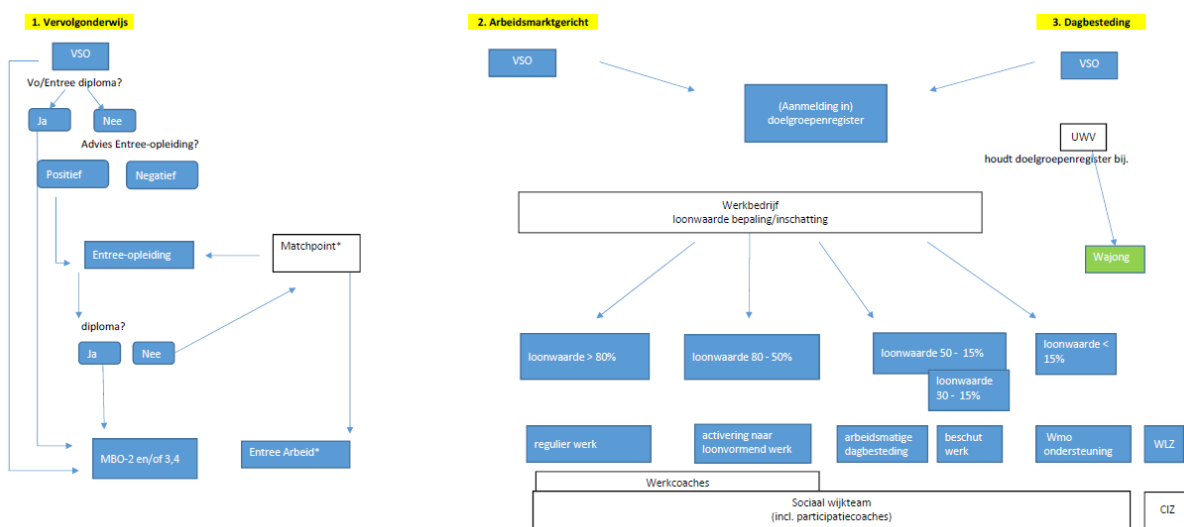
De vraagstelling zoals in dit 3D-lab aan de orde is, komt voort uit een eerdere verkenning die Jos van der Lans heeft verricht op uitnodiging van de gemeente Lelystad rondom de problematiek 18-/18+. De leeftijdsgrens van 18 jaar is immers een kruispunt van verschillende wettelijke regimes. Jeugdzorg/hulp gaat tot 18 jaar, daarna volgt mogelijk ondersteuning via de gemeentelijke WMO of de Participatiewet, maar mogelijk is ook de Zorgverzekeringswet als het bijvoorbeeld om ggz-problematiek gaat.

Deze eerste verkenning, waarvan de tussenrapportage als bijlage bij dit verslag is opgenomen, leverde een aantal mogelijkheden op om tot een afrondend 3D-lab te komen. In overleg met de gemeente Lelystad, die als opdrachtgever fungeerde, is besloten om de uitstroom vanuit het Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) als onderwerp te nemen, omdat na het verlaten van het speciaal onderwijs de zorg voor de leerling (en vaak ook voor de ouders daarvan) ‘overgenomen’ moet worden door andere begeleidende instanties en voorzieningen. Daarin spelen de verschillende wettelijke regimes en financieringsstromen een belangrijke rol.

Routekaart/stroomdiagram

Het 3D-lab begint met een korte uitleg van Henri Looymans over de routekaart/stroomdiagram dat als voorbereiding op dit lab door de gemeente is uitgetekend. Wat zijn de routes die leerlingen volgen na de drie uitstroomprofielen die het VSO kent, te weten: 1. Uitstroom naar vervolgonderwijs; 2. Uitstroom richting arbeidsmarkt; 3. Uitstroom richting dagbesteding.

Het schema ziet er als volgt uit (bijgevoegd als bijlage 1 dit document in een leesbare versie).

* Matchpoint² en Entree Arbeid Lelystad zijn onderdelen van de Ketensamenwerking Kansverdienende Jongeren (KKJ). De partijen die zich hieraan verbonden hebben zijn MBO College Lelystad, Eduvier Onderwijsgroep, Stichting Voortgezet Onderwijs Lelystad (SVOL), gemeente Lelystad, Groenhorst Lelystad en Werkbedrijf Lelystad.

Bij het stroomdiagram³ moet worden aangetekend dat nu als een mogelijke participatie uitkomst 'beschut werk' is opgenomen, maar dat de gemeente Lelystad vooralsnog heeft besloten om geen beschut werk-plaatsen tot stand te brengen. Staatssecretaris Klijnsma is voornemens om gemeenten hiertoe te verplichten, maar zolang die verplichting niet geldt, blijft Lelystad gaan voor het creëren van werkplekken voor mensen met een arbeidsbeperking op de reguliere arbeidsmarkt.

Over hoeveel mensen gaat het bijvoorbeeld met betrekking tot opname in het doelgroepenregister. Voor Lelystad zijn dat ruwweg 200 mensen. 2300 mensen hebben in Lelystad een bijstandsuitkering. 800 daarvan zijn in beeld bij het Werkbedrijf. Bij Entree Arbeid Lelystad zijn nu een kleine 20 jongeren actief.

Knelpunten

Na de presentatie wordt aan de aanwezigen gevraagd om vanuit hun perspectief knelpunten op te schrijven, die zij ervaren in de praktijk. Op het einde van de bijeenkomst wordt bekeken of de knelpunten in de bespreking van de casussen voldoende aan de orde zijn geweest.

Jouke Mellema (schoolpsycholoog bij VSO De Rede) is gevraagd om ter bespreking drie casussen in te brengen die als lakmoesproef fungeren of de routekaart/stroomschema ook werkt zoals op papier bedacht. Jouke heeft de casussen zoveel als mogelijk geanonimiseerd, in die zin dat namen veranderd zijn en omstandigheden zo neutraal mogelijk beschreven. In dit verslag vermelden we twee van de drie casussen. Voor de derde casus was weinig tijd en leverde in het gesprek ook geen nieuwe gezichtspunten.

Casus Konrad

Konrad is een jongen van 16,5 jaar oud. De verwachting is dat Konrad per juli 2017 uitstroomt uit het VSO naar een vorm van beschermde / beschutte arbeid. Konrad is sinds 2010 in Nederland en woont samen met zijn moeder en stiefvader in Lelystad. In het gezin wordt voornamelijk ... (buitenlandse taal) gesproken. Stiefvader en moeder spreken de Nederlandse taal niet / heel beperkt. Konrad heeft een intelligentie rond de 80. Er is geen psychiatrische diagnose vastgesteld. De afgelopen jaren zijn er diverse pogingen gedaan om hulp in het gezin te krijgen om te zorgen dat het gezin volledig 'deel kan nemen aan de maatschappij'. Binnen het gezin speelt alcoholgebruik soms een negatieve rol. Hulp voor het gezin is nooit echt goed van de grond gekomen. De communicatie is een hele belemmerende factor gebleken.

---

² Matchpoint: functioneel jongerenloket voor Ketensamenwerking Kansverdienende Jongeren. Het expertteam zorgt o.a. voor melding en doorverwijzing naar de meest passende leer- en/of werkomgeving en voor bemiddeling en ondersteuning van korte duur om zo op basis van diagnose en onderzoek, gezamenlijk te bepalen wat de meest passende route van onderwijs naar arbeidsmarkt is. Ook zorgt het expertteam voor plaatsing en monitoring van de jongeren om te kunnen beoordelen of de ketensamenwerking effectief en efficiënt is en de jongeren daadwerkelijk geplaatst worden.

³ Aanvullingen van Jouke Mellema (Eduvier, VSO Lelystad) bij het stroomdiagram: 'In het schema ontbreekt de verbinding met de jeugd&gezinsteam en het sociaal wijkteam. Deze zouden ook in het vakje van het doelgroepenregister moeten staan. Ook het praktijkonderwijs ontbreekt. Er is, tenslotte, ook een lijn van arbeidsmarktgericht naar matchpoint. Afspraak is nu dat alle leerlingen waarover wordt getwijfeld tussen twijfel VVO en arbeid in het Matchpoint-overleg worden besproken.

De afgelopen jaren heeft Konrad zich positief ontwikkeld binnen het VSO. Hij heeft heel hard gewerkt aan zijn taalvaardigheden en weet zijn gedrag / frustraties) ook redelijk onder controle te houden. Konrad kan soms iets te aanvallend op komen voor zichzelf. Konrad moet leren om op een rustig manier voor zichzelf op te komen en zijn emoties te verwoorden. Konrad is soms gefrustreerd. Dit uit zich in boos gedrag. Konrad is erg beweeglijk tijdens vrije momenten en bij de praktijklessen. Konrad reageert vaak direct op wat hij ziet of hoort. Tijdens het zelfstandig werken in de klas doet hij dit minder. Konrad moet regelmatig, maar niet dagelijks aangesproken worden omdat hij erg druk is en zich niet aan de schoolregels houdt. Konrad heeft moeite om kenbaar te maken wat hem bezig houdt. Op een later tijdstip, als Konrad even heeft kunnen nadenken, kan Konrad beter kenbaar maken wat hem bezig houdt. Konrad weet soms wel en soms niet dat je zelf invloed hebt op je leefgewoontes. Konrad is wel behoorlijk zelfstandig. Konrad houdt zich hier (leefgewoontes) niet echt mee bezig. Konrad vindt het lastig om keuzes te maken, zijn keuzes te verantwoorden en aan te geven wat zijn sterke en zwakke kanten zijn. In een 1 op 1 gesprek met de leerkracht, kan Konrad zich soms beter uiten. Konrad is niet echt met zijn eigen toekomst op het gebied van: werken, wonen, vrije tijd en burgerschap.

De werkhouding op school: Konrad werkt nog steeds erg gehaast. Hierdoor vergeet hij soms opdrachten. Hij is iedere (werk)les minimaal een kwart van de werktijd niet echt bezig is met de taak zelf, maar met andere dingen, zoals zijn mobiele telefoon. Konrad heeft soms moeite om zich te concentreren op zijn werk, dit is afhankelijk van het soort werk en situatie. Konrad stelt erg weinig hulpvragen. Konrad probeert alles zelf op te lossen. Als hij een vraag niet begrijpt, probeert hij de vraag toch te beantwoorden of slaat hij de vraag over. Konrad vindt het lastig om kritisch te kijken naar zijn eigen werk. Konrad werkt in de klas vooral zelfstandig aan zijn werk. Bij praktijkvakken kan Konrad goed samenwerken.

Konrad is een harde werker tijdens de stages. Hij heeft wel moeite om zaken/uitleg te begrijpen. Hij zegt al snel ja, maar bij nadere navraag blijkt dat het niet is begrepen. Op dit stuk vraagt hij dus meer aandacht. Hij is wel leergierig, heeft inzicht en ziet het werk ook liggen. Het tempo is goed en hij weet het werk af te ronden. Hij kan de focus redelijk bij zijn taak houden, maar als er gepraat wordt onderling dan is hij wel snel afgeleid. Verder valt op dat hij geen initiatief neemt om nieuwe taken op te pakken als hij klaar is. Hij neemt dan een afwachtende houding aan en gaat 'spelen' als je hem geen taak aanbiedt. Het arbeidsritme is verder prima, wel met de opmerking dat hij wordt gebracht of lopend komt. Konrad heeft een fiets maar deze is kapot en er wordt niet naar een oplossing gezocht zoals repareren van de fiets en dat zou je wel verwachten gezien zijn technisch inzicht en interesse. De werkbegeleiding merkt ook op dat Konrad moeite heeft met klokkijken en het theoretische gedeelte. De indruk is dat Konrad het klokkijken niet beheerst en dat wat Konrad leest niet goed wordt begrepen. In de vrije situaties (onder andere de pauze) heeft Konrad aansturing nodig. Hij is één van het team en zondert zich niet af, maar hij heeft wel de neiging om de clown uit te hangen en toont speels gedrag. Hij haakt in op opmerkingen en maakt grappen. Onlangs is er een incident geweest waarbij Konrad klappen heeft uitgedeeld. Hieruit blijkt dat hij moeite heeft om zijn grenzen aan te geven of hulp te vragen en zaken te verwoorden.

Vraag: hoe kunnen we zorgen dat er voor Konrad een werkplek beschikbaar is (sector groen / techniek), waarin Konrad begeleid wordt bij de communicatie en bij het voorkomen van conflicten? Hoe kunnen we zorgen dat er iemand beschikbaar blijft na school voor Konrad waar hij terecht kan met vragen en die regelmatig even 'kijkt' of alles goed loopt. Het is belangrijk dat er de komende 5 jaar in ieder geval iemand beschikbaar is. Duurzame inzetbaarheid op de arbeidsmarkt.

Bespreking

Bij de bespreking komen tal van punten en vragen naar voren. In dit verslag beperken wij ons tot die (knel)punten die relevant zijn om in de toekomst mee te nemen.

Een eerste opmerking gaat over het doelgroepenregister. Het Werkbedrijf ontvangt van de UWV die zorgdraagt voor het onderbrengen van mensen in het doelgroepenregister BSN-nummers van mensen die erin zijn opgenomen. Dat is dus eigenlijk al een vorm van kille/koude overdracht. Wil je

die overdracht warm maken dan moet je veel eerder voor dat inschrijvingsmoment weten om wat voor mensen het gaat, wat hun geschiedenis, hun mogelijkheden en hun verwachtingen zijn. Dus niet wachten tot ze achttien zijn, maar eerder weten wie er aankomen, zodat leerlingen al kunnen wennen/kennismaken met een jobcoach.

Dat is ook een wens die binnen het VSO leeft. Is het niet mogelijk om aan het begin van het laatste schooljaar voor elke uitstroomleerling, waarvan voorspeld kan worden dat die niet zonder extra inspanning kan doorstromen volgens de logica van het schema een begeleidingsoverleg te organiseren met alle relevante partijen om over een langere periode een route uit te stippelen en verantwoordelijkheden te verdelen over hoe iemand zoveel mogelijk naar vermogen op een plek in de samenleving komt.

Opmerkelijk is dat zo'n overleg er in het verleden was. En tot ieders tevredenheid. MEE was de aanjager/organisator en in het overleg kwamen jongeren vanaf 16 en hun toekomsttraject aan de orde. Maar met de veranderingen is het overleg verdwenen. MEE-professionals zijn opgegaan in de sociale wijkteams; het UWV kreeg een andere rol en overleg verdween. Met als gevolg dat voor ingewikkelde jongeren de VSO steeds moet gaan 'leuren' en 'op allerlei deuren kloppen' om in gesprek te gaan over wat de noodzakelijke begeleiding zou kunnen zijn.

Sowieso is niet erg duidelijk wat nu precies de rol van het UWV is in dit proces. Het is onduidelijk hoe de UWV zich verbindt met de lokale praktijk. Er is bij het UWV geld voor jobcoaching, maar als de UWV zich lokaal niet nestelt in overleggen is het natuurlijk onduidelijk op welke wijze dat geld effectief kan worden ingezet. Terwijl de gemeente ook jobcoaching via het werkbedrijf financiert maar dat is een light-versie van wat de UWV te bieden zou hebben.

Konrad is, zo meldt Joke Mellema, iemand waarvan je uit moet gaan dat hij tot zijn 23/25ste jaar begeleiding behoeft. Een mentor, een maatje, een vertrouwde professional, iemand die hem aanspreekt, maar ook hulpverleners weer kan mobiliseren als hij ontspoot. Maar hoe krijgen we dat voor elkaar, wie is hiervoor in the lead?

Het gesprek gaat daarna over beschikkingen, trajecten, indicaties, financieringen. Kwintes kent een *Individual Placement and Support (IPS)*-traject vooral voor GGZ-problematiek, binnen de WMO bestaat de mogelijkheid tot Thuis Ondersteuning. Voor *Pieter Hilhorst* is de discussie een voorbeeld van hoe gesprekken vaak gaan en waaruit keer op keer blijkt dat iets eenvoudigs (steun en toeverlaat organiseren voor Konrad gedurende een lange periode) vaak het moeilijkste blijkt wat er is. We denken niet in mensen (wie zou dat goed kunnen doen), maar eerst in bureaucratische mogelijkheden (beschikking, product). Eerst het vakje, dan de persoon. Gevolg is wel dat daardoor mogelijkheden buiten schot blijven. Die langdurige begeleider hoeft bijvoorbeeld helemaal niet een professional te zijn, maar kan ook heel goed een betrokken bekende zijn. Om al die mogelijkheden in beeld te krijgen zou het gesprek dus anders gevoerd moeten worden. Niet vanuit de producten, maar vanuit de mogelijkheden die rondom een leerling aanwezig zijn en versterkt kunnen worden. De vraag is: kunnen we zo'n gesprek (waar instellingsproducten en financieringen even naar het tweede plan verhuizen) met elkaar voeren? Want alleen als we dat kunnen zijn we in staat om door de kokers heen met oplossingen te komen.

Casus Kees

Kees is een jongen van 17 jaar, bekend met de diagnose stoornis van Asperger en een gemiddelde intelligentie. De verwerkingssnelheid ligt op moeilijk lerend niveau. Kees woont bij zijn ouders en broer. Het gezin is zwaar belast met diverse vormen van problemen. Bij de start op het VSO hebben we gekoerst op het behalen van een VMBO-TL diploma en uitstroom vervolgonderwijs. In de eerste twee jaar is duidelijk geworden dat dit niet haalbaar was gezien verwerkingssnelheid en omdat Kees heel snel overvraagd is op de leergebied overstijgende gebieden. Kees kan zich moeilijk verbaal uiten en heeft een lange tijd nodig om te wennen. Kees functioneert nu sociaal-emotioneel, zelfredzaamheid (is wel groeiende) op de grens dagbestedingsniveau / (beschermde / beschutte) arbeid.

Kees is in de periode januari-juni 2016 vooruit gegaan met betrekking tot zijn assertiviteit. Hij geeft sneller aan wanneer hij vragen heeft of als het werken niet lukt. Bij klasgenoten kan hij beter zijn grenzen aangeven. Bij de wisseling van klas en de start van het nieuwe schooljaar is Kees vaker gefrustreerd bij situaties die lastig voor hem zijn. Als je Kees met rust laat, kan hij meestal zelf de draad weer oppakken. Kees komt regelmatig / wekelijks wel een keer te laat op school en kent regelmatig dagen dat het niet lukt om naar school te komen (afwezigheidspercentage van 20% is passend bij zijn problematiek). Verder volgt hij de schoolregels op een goede manier. Kees kan zijn eigen keuzes maken. Toch is het voor Kees lastig om te benoemen / motiveren waarom hij een bepaalde keuze gemaakt heeft. Regelmatig lukt het hem niet om dit onder woorden te brengen en gaat hij zijn eigen gang. Kees heeft moeite om over zijn eigen sterke / zwakke kanten te praten. Hij gaat deze gesprekken liever uit de weg. Ook heeft hij moeite (net als bij het motiveren van keuzes) om dit op een goede manier onder woorden te brengen. Het lukt hem dan niet om uitleg te geven.

De werkhouding op school is heel wisselend. Kees laat bijna iedere dag wel een keer merken dat hij geen zin heeft om aan zijn werk te beginnen of af te maken. Kees heeft dagelijks aansporing nodig om aan zijn werk te beginnen en zijn taak af te ronden. Kees is regelmatig met andere zaken bezig, dan met zijn werktaak. Kees heeft regelmatig, maar niet dagelijks, ondersteuning nodig bij het bedenken van oplossingen voor problemen bij het werk. Kees staat niet altijd open voor instructie. Dit is afhankelijk van het onderwerp en of hij het nut er van inziet. Kees heeft dagelijks ondersteuning nodig bij het inplannen van zijn werk, zodat hij zijn opgedragen stof op tijd af heeft.

Kees liep stage bij het leerwerkbedrijf De Slijplijn techniek, dit ging goed. Het is belangrijk dat Kees de zaken die bij stage horen (zoals het meenemen van het stageboekje, zelf om evaluaties vragen etc.) zelfstandiger gaat regelen. Op tijd aanwezig zijn bij stage is een aandachtspunt! In principe doet Kees het werk goed; hij voert de taken goed en nauwkeurig uit. Daarnaast stelt hij ook vragen als hij vast komt te zitten. Verder weet hij een goede focus te houden bij de opdracht, waarbij complexiteit of duur er niet toe doen. Het tempo is goed en hij weet werkdruk te hanteren want hij blijft rustig doorwerken. Hij neemt af en toe initiatief maar vraagt grotendeels naar opdrachten/werk. Gezien het sociale vlak heeft Kees de neiging om zich in pauze-situaties af te sluiten. Hij zet zijn koptelefoon op en communiceert niet met de anderen. Op de werkvloer zie je hetzelfde patroon terug omdat Kees weinig tot niet communiceert met de anderen. Hij overlegt niet maar doet het werk gewoon. Kees wordt met name bij de vorkheftruckwerkzaamheden 'gedwongen' tot communiceren in kader van de samenwerking. Hij heeft hier duidelijk moeite mee en je moet hem dus 'dwingen' tot communiceren want hij doet het niet uit zichzelf. De nieuwe stage in het 'vrije' bedrijf verloopt erg moeizaam en is inmiddels teruggebracht van twee dagen naar 1 dag. In zijn vrije tijd gaat Kees naar een smederij in Zwolle. Vaktechnisch doet Kees het goed. Aandachtspunten liggen op sociaal-emotioneel en communicatief gebied (moeilijk te peilen, stille werker die niet snel vragen stelt) en een relatief grote afwezigheid.

Vraag: hoe kunnen we zorgen dat Kees een passend vervolg heeft na het VSO? Een vorm van (beschermde / beschutte) arbeid met mogelijk nog opleidingsmogelijkheden in een aangepaste setting / tempo? Tevens is er een vorm van laagdrempelige ondersteuning nodig, een soort van levensloop begeleiding die actief contact zoekt op een autisme vriendelijke manier (echt ondersteunend). Interesse: smeden / techniek. Duurzame inzetbaarheid op de arbeidsmarkt.

Bespreking

Er komen bij de bespreking van deze casus een aantal knelpunten aan de orde.

.- Werkgevers missen vaak de precieze vaardigheden om mensen met een arbeidsbeperking op hun plek te krijgen en op hun gemak te stellen. Dat is een bijzondere gave. Het gaat dus niet alleen om jobcoaching van de betrokken jongere, maar ook om begeleiding van de werkgever. Daar schort het vaak aan. Zodat soms kleine aanpassingen en oplossingen over het hoofd worden gezien en de jongeren bij uiting van zijn complexe gedrag snel als lastig wordt gezien. Terwijl, zo laat het Lelystad Akkoord⁴ zien, er wel een grote bereidheid is om als inclusieve werkgever te functioneren. Dat maakt dat extra inspanningen in de richting van werkgevers noodzakelijk zijn.

.- De relatie met de GGZ is niet altijd optimaal. Het zou veel makkelijker moeten zijn om bij de GGZ binnen te komen. Nu is de route naar de GGZ via JGT / SWT soms onnodig lang. Dit zou veel flexibeler moeten zijn. Wellicht een GGZ medewerker koppelen aan het VSO. Probleem is dat de volwassen-GGZ een financieringssysteem kent die niet automatisch aansluit bij lokale samenwerkingslogica's.

.- Er wordt een probleem geconstateerd met ouders die geen hulpvraag hebben, terwijl hun kinderen op school disfunctioneren of problemen veroorzaken. Wat te doen bij ontkenning van problemen (vaak vanuit angst, of omdat een hulpverlener de verkeerde vraag stelt) terwijl de signalen het tegendeel aannemelijk maken? Wie kan daar mee omgaan? Wie is in the lead? Wie waarschuwt wie? Het is jammer dat wat dat betreft geen vertegenwoordigers van de jeugd&gezinteams en sociaal-wijkteams-aanwezig zijn, want in principe ligt die regisserende en sturende verantwoordelijkheid bij deze teams. Tenminste zo is het ontworpen, maar in de praktijk blijkt die verantwoordelijkheid (nog?) niet altijd waar wordt gemaakt.

.- intensieve bemoeizorg-achtige interventies blijken keer op keer toch moeilijk op te brengen, juist ook binnen de j&g-teams en sociaal wijkteams.

.- Kunnen we nu echt vanuit de beste oplossing denken? Stel dat in het geval van Kees de dagbesteding in Zwolle voor de komende jaren een goede opstap is voor zijn verdere ontwikkeling. Kunnen we daar dan de financiering onder leggen, en de benodigde begeleiding voor organiseren? In principe zou dat dan gedaan moeten worden door een hoofdaannemer, zoals bijvoorbeeld Kwintes. Maar die kan natuurlijk gaan aarzelen als er veel specifieke maatwerkoplossingen komen die buiten hun eigen contracten/afspraken georganiseerd moeten worden en een bovenmatig beslag leggen op het budget. Kortom, als de beste oplossing zich buiten de begaande paden gaat bewegen wachten er altijd moeilijk voorspelbare bureaucratie (en financiële) obstakels.

.- Een probleem is, zo brengt Kwintes naar voren, dat de voorbeelden uit de casussen die vaak complexe en betrokken zorg vergen niet de instantie bereiken die die zorg zou kunnen leveren. Kwintes bijvoorbeeld komt pas in beeld bij 18-plus, na toewijzing middels een beschikking door het sociaal wijk team. Dat systeem is nu vooral gericht op de hulpvragende cliënt, terwijl de casussen steeds wijzen op cliënten die niet een directe hulpvraag hebben, maar eerder een beperkt inzicht en nauwelijks motivatie tot hulp. Die komen dus slecht in beeld.

---

⁴ Zie: <http://www.lelystadakkoord.nl>

.- Is het niet mogelijk, zo vraagt Kwintes zich af, om bij het VSO dagbesteding in te kopen? Er is nu niet echt een verbinding tussen het speciaal onderwijs en de hoofdaannemer. Maar als vormen van begeleiding en dagbesteding nu ook via het speciaal onderwijs 'ingekocht' zouden kunnen worden, dan zou er beter aangesloten kunnen worden bij de specifieke kwaliteiten en vaardigheden die er zijn binnen het speciaal onderwijs. Kwintes opent daarover binnenkort het gesprek .

Knelpunten

Veel knelpunten zijn in de bespreking van de casussen aan de orde gekomen. We lopen ze nog even na:

.- *Doorzettingsmacht en escalatieroute.* Veel is afhankelijk van overleg, maar wie kan knopen doorhakken. Wie kan beslissingen forceren. En is er helderheid over de escalatieroute, als zaken te snel gaan. Dat alles is er wel, wethouder Van Wageningen heeft het afgelopen jaar drie keer knopen doorgehakt. Maar toch lijkt de formule: een plan, een regisseur in Lelystad nog niet altijd werkzaam, zeker niet voor de ingewikkelde personen die uit het VSO komen.

.- De ontvangende werkgever klaarstomen. Is al genoemd, maar wordt erg belangrijk gevonden. Wie gaat daarvoor?

.- De schotten blijven vaak bestaan. Combinaties van dagbesteding en trajecten richting arbeid zijn niet mogelijk. Eenmaal in een bepaalde loonwaarde gecategoriseerd, dan is het een hele toer om daar verandering in aan te brengen. De hokjes bepalen de route, niet de vernieuwende mogelijkheden van mensen.

.- Er worden soms regels gemaakt die niet bestaan. Bijvoorbeeld: er mag niet meer dan drie dagen dagbesteding van de gemeente. Dat is een regel die een hoofdaannemer zelf bedacht heeft omdat hij binnen een beperkt budget moet opereren. Wel vervelend voor iemand die echt meer nodig heeft dan drie dagen.

.- Matchpoint is nog te beperkt van opzet. Moet worden uitgebreid met Participatie-medewerkers, mogelijke het UWV en er moet een verbinding worden gelegd met de SWT/JGT's Wil je integraal kijken en beslissen dan moet iedereen er bij zijn.

.- Het is onverstandig om financiële druk te ontkennen. De trend is toch zo weinig mogelijk mensen naar het speciaal onderwijs, verlenging wordt steeds moeilijker, 18 jaar geldt als maximum. Er is sprake van negatieve verevening. Ergens raakt dat aan leerlingen. Je kunt niet alles weg poetsen met integrale aanpakken en samenwerking. Alertheid op deze negatieve gevolgen is geboden.

.- Nu is alles in vier stadsdelen/wijken geordend. Daarmee worden routes en financieringsstromen bepaald. Maar er zijn mensen die niet in deze routes vallen, die niet in wijken wonen of in meerdere wijken iets hebben. Elke ordening sluit mensen uit. Daarvoor zou je iets moeten verzinnen: een stadsteam? Regionaal team?

Springende conclusies

- In Lelystad gaan we een pro-actief begeleidingsoverleg van de grond trekken voor leerlingen met een complexe en veeleisende problematiek in hun laatste jaar van het VSO. In dit overleg gaan alle

relevante professionals (verplicht) om tafel om een integraal begeleidingsaanbod vast te stellen, verantwoordelijkheden te verdelen, warme overdrachten mogelijk te maken en ook een verantwoordelijke trekker te bepalen. Dit begeleidingsplan gaat over meerdere jaren en is schokproof, dus bevat ook afspraken over wat er gebeurt in geval van crisissen en kwesties die niet in het plan geregeld zijn. Harm ten Cate heeft zich gemeld als trekker om dit voor elkaar te krijgen en zoekt daarvoor contact met gemeente, Werkbedrijf en andere relevante partijen, die verantwoording dragen voor de verbinding tussen de uitvoering van de WMO, Participatiewet en het onderwijs.

- In vrijwel alle gevallen gaat het hier om een groep jongeren die langdurig begeleiding behoeft. Een mentor (JIM), maatje, vertrouwenspersoon, een altijd aanspreekbare professional. De noodzaak daarvan wordt door velen erkend, maar niemand organiseert dat echt. De vraag is of de 'producten' in het kader van de WMO (Thuis-begeleiding, IPS) toereikend zijn voor deze groep. Daarom is het zaak om hier gezamenlijk met alle partijen werk van te maken. De vraag is alleen wie hier het voortouw neemt. De gemeente lijkt aangewezen m hier eerste stappen te zetten.

Lelystad / Amsterdam, 30 november (concept) en 12 december (definitief) 2016

Jos van der Lans & Pieter Hilhorst

Bijlagen:

- .1. Routekaart / stroomdiagram
- .2. Tussenrapportage van december 2015 (met twee eigen bijlagen)

Tussenrapportage Lelystad

Jos van der Lans

Versie: 7 december 2015

Voor: bespreking 14 december 12.00 – 13.00 uur

Inleiding

Na de zomer ben ik in Lelystad aan de slag gegaan om in het kader van de 3D-labs te onderzoeken welke problemen zich voordoen met de grens van 18 jaar bij de uitvoering van de Jeugdwet, de WMO, de Participatiewet en de organisatie van het speciaal onderwijs. In beleidskringen staat deze problematiek bekend als de 18-/+ problematiek. Als uitvalsbasis om hier iets over te zeggen is gekozen om in te zoomen op één van de vier gebieden waarin Lelystad is opgedeeld om vorm te geven aan de nieuwe organisatie van het sociaal domein, te weten: Lelystad Zuidoost. Ik ben, zoals de bedoeling is van de 3D-labs, op verkenning gegaan met een open agenda, waarbij ook andere zaken aan de orde kunnen komen. Ik heb met een flink aantal mensen gesprekken gevoerd. Deze notitie is een poging om een tussenbalans op te maken om op basis daarvan te beoordelen, wat voor concrete initiatieven we zouden kunnen nemen om stappen voorwaarts te maken.

Opmerkelijk

Op de expertmeeting 'jongeren van 16 t/m 27 jaar' vertelde Joke Mellema, orthopedagoog bij De Rede, mij het verhaal van een jongen van 17 die op het VSO-onderwijs zijn hoogst haalbare startkwalificatie heeft gehaald. Volgens zijn begeleiders op school zou de jongen prima uit kunnen stromen naar (beschermde) arbeid, met op termijn mogelijk een garantiebaan. Daarvoor moet hij begeleid worden, waarvoor de Participatiewet een passend instrumentarium levert. Maar daarvoor moet hij wel 18 jaar zijn (zie onder meer artikel 9 van de Participatiewet), en dat is hij niet. Da duurt nog een aantal maanden. Dus vangt de jongen (en zijn ouders) bot bij de Dienst Werk & Inkomen bij de gemeente. Daarmee dreigt de jongen in een gat van een aantal maanden te vallen, wat niet wenselijk is omdat zonder bezigheden de verleiding tot grensoverschrijdend gedrag moeilijk te weerstaan zal zijn. Er volgt een spel van kastje en muur, waarbij gemeente, Dienst Werk & Inkomen, UWV en uiteindelijk sociaal wijkteam zijn betrokken. Na veel gedoe opent de gemeente de mogelijkheid om binnen het kader van de WMO een dagbestedingsindicatie aan te vragen, zodat er een traject richting begeleid werken ingezet kan worden. Maar voor het niveau van deze dagbesteding is Thomas eigenlijk weer te goed.

Omdat het een mooi voorbeeld is van hoe een onwrikbare systeemeis maatwerk in de weg staat, namen Pieter Hilhorst en ik deze casus – ontdaan van zijn Lelystadse context - op in de *Derde rapportage commissie van de Transitiecommissie Sociaal Domein*, waar wij casuïstiek voor hebben verzameld.⁵ De casuïstiek zoals die uiteindelijk in de reportage is opgenomen is als bijlage 1 bij deze notitie gevoegd.

---

⁵ Zie voor deze rapportage:

<http://www.transitiecommissiesociaaldomein.nl/documenten/rapporten/2015/sept/11/derde-rapportage-transitiecommissie-sociaal-domein>. De casussen zijn ook – mooi opgemaakt - in een e-book verschenen:

Opmerkelijk is dat dit verhaal steeds terugkwam in de gesprekken die ik na de zomer voerde. Uiteraard bij De Rede waar het verhaal als voorbeeld diende dat er geleurd moest worden en dat niet duidelijk was waar je dan terecht moest: bij de gemeente, bij het sociaal wijkteam of bij het jeugd&gezin-team? Bij wie horen onze jongeren eigenlijk en wie neemt het stokje over?

Vervolgens kwam het voorbeeld terug bij de gemeente. Daar fungeerde het eerder als voorbeeld dat vanuit het speciaal onderwijs te gemakkelijk naar de gemeente wordt gestapt met de mededeling die is nu voor jullie. Wat is de zorgtaak van het speciaal onderwijs? Kort door de bocht: oude AWBZ-gelden zijn weggefallen en nu kijkt men naar de gemeente, terwijl de kunst nu juist zo zijn om innovatieve nieuwe oplossingen te komen.

En tenslotte kwam de casus naar boven in het gesprek met het sociaal wijkteam in Lelystad Zuidoost. Daar fungeerde het als voorbeeld dat de generalist uit het team uiteindelijk de touwtjes aan elkaar had verbonden en met de dagbestedingsoplossing was gekomen.

Ik haal het voorbeeld hier niet aan om het nog eens uit elkaar te rafelen. Maar wel om duidelijk te maken dat er twee vertogen door elkaar lopen. Het eerste vertoog gaat over vernieuwen, om de door iedereen onderstreepte behoefte de zorg voor jeugdigen zo te organiseren dat instanties en intenties elkaar niet in de weg lopen, dat de inspanningen zo effectief mogelijk zijn en dat iedereen van elkaar weet wat men aan elkaar heeft en wat men doet. Tegelijkertijd is er een ander vertoog dat wat dicht bij huis blijft, over de eigen instelling gaat, het eigen team, de eigen afdeling, die een eigen taak te volbrengen heeft, die zichzelf moet zien te verkopen dan wel te bewijzen, die bezuinigingen moet realiseren dan wel zien te overleven en daardoor haar belang moet onderstrepen. Die twee vertogen vermengen zich voortdurend, waardoor het – zeker voor een buitenstaander – niet gemakkelijk is om precies om precies te achterhalen waar de schoen wringt. Als iedereen zegt het juiste te doen waarom gaat niet alles dan vanzelf goed?

Het gevaar van deze vermenging is dat het verhaal over de transitie, de beoogde vernieuwing van het sociale domein een soort verplicht nummer wordt. Het hoopvolle perspectief, echt anders organiseren en met elkaar werken, kortom, de grote beloftes die eronder schuil gaan verweken dan in de dagelijkse praktijk om op jouw terrein de klus te klaren. De transitie zoekt dan als het ware haar weg in de verschillende kokers: jeugd, zorg, participatie en speciaal onderwijs, maar van dwarsverbanden, doorbraken en cross-overs is maar weinig sprake. Een integrale aanpak in de leefwereld van de Lelystad'ers waarin alle levensterreinen op elkaar betrokken worden wordt daardoor moeizamer te realiseren. Ik ben natuurlijk maar een passant, maar ik ben zeker binnen de gemeentelijke organisatie toch niet op die sturende krachten gestuit die over de sectoren heen de transformatie van het hele sociale domein aansturen. De geest van de transformatie lijkt daardoor in verschillende flessen gevangen.

Een voorbeeld. Binnen de Ketensamenwerking Kwetsbare Jongeren en Matchpoint heeft men weinig op met de gebiedsgerichte, wijkgeoriënteerde indeling van Lelystad. 'Wijken? Jongeren leven niet in wijken, als hun ouders gescheiden zijn leven ze soms in twee steden. Jongeren hebben niks met die wijk, zij doen niet aan wijkgrenzen. Die leven in de stad. Hoezo wijkgebonden?' De ketenaanpak is gefocust op twee hoofddoelen: arbeid en/of onderwijs: 'Wij zien de vraag om een uitkering als een hulpvraag of richting onderwijs of richting arbeid. Daar gaat het wat ons betreft om en wat er aan zorg bij komt zou daar dienstbaar aan moeten zijn.' In deze aanpak werken vier Talentmanagers die op een bemoeizorgachtige manier op jongeren afstappen. Dat doen ze niet wijkgebonden en ze hebben ook niet een natuurlijke plek in de wijkstructuur die is ontworpen. Voor

---

<http://www.transitiecommissiesociaaldomein.nl/actueel/nieuws/2015/september/11/casusboekje-sociale-wijkteams>.

het prioriteren van onderwijs en/of arbeid kan natuurlijk veel te zeggen zijn, maar als de mensen die in J&T-teams dat niet weten of daar zelfs geen idee van hebben, kan je met recht de vraag stellen of we dan in de nieuwe organisatie van het sociale domein allemaal dezelfde kant op bewegen.

En zo zijn er meer voorbeelden. De leden van het J&G-team in Zuidoost weten eigenlijk niet of nauwelijks wie er in het sociaal wijkteam in hetzelfde gebied zit. Hun eerste focus was niet samenwerking met andere professionals in de wijk, maar het team (dat vanuit verschillende instellingen bijeen georganiseerd is) aan elkaar laten wennen en op de rails krijgen. Eigenlijk heel logisch, maar zo ontstaan er wel eerst afzonderlijke domeinen, terwijl we juist naar korte lijnen en vloeiende grenzen streefden. Sowieso was er in Lelystad Zuidoost nog geen moment geweest waarop alle op het gebied betrokken professionals elkaar hebben kunnen ontmoeten en kennis hadden kunnen maken. De vraag is dan natuurlijk wat de waarde is van gebiedsgericht werken als je er geen uitwisselingsplatform is waarop je kennis van elkaar en van het gebied kunt uitwisselen.

En dan hebben we het nog niet over het delen van informatie dwars door alle kokers heen. Toegang tot systemen, verschillende systemen, moeizame uitwisselingen, onduidelijkheden over privacy zijn allemaal obstakels voor een vloeiende samenwerking over de mensen die op enigerlei wijze een beroep doen op ondersteuning. Zolang hun probleem enkelvoudig is, en dat is gelukkig meestal het geval, kan het goed in de koker worden opgelost, maar als problemen dwars door de kokers snijden moeten we nog maar afwachten of in Lelystad de winst geboekt wordt die we gehoopt hadden.

Dat alles doet vermoeden dat dat er in Lelystad nog niet echt een voortdurend uitgedragen gemeenschappelijke visie is, en ook niet een krachtige gemeente die helder zegt: zo gaan we het doen. Waar binnen de gemeentelijke organisatie zit nu de kracht die stuurt op ontkokering, op integraliteit, op samenwerking en het delen van kennis en informatie? Misschien is die plek er wel, maar dan heb ik er in mijn – natuurlijk maar beperkte - rondtocht weinig van kunnen merken.

Let wel: ik formuleer dit als een zorg, die ook door mijn gesprekspartners is verwoord. Dat wil echter geenszins zeggen dat er geen goede en innovatieve zaken worden aangepakt in Lelystad. Het project Entree Arbeid, waarin jongeren die vastlopen in het (MBO-)onderwijs een op individuele maat gesneden praktijk georiënteerde onderwijsroute kunnen volgen naar een vakdiploma is daar een mooi voorbeeld van. Onderwijsinstellingen en gemeente werken hier samen, niet in de laatste plaats om ook de financiering van verschillende geldstromen bijeen te voegen. Dat is precies wat de decentralisatie mogelijk zou moeten maken. Maar juist daarom is het jammer te noemen dat ze zorgkant er eigenlijk nauwelijks op aangetakt is, niet in de laatste plaats omdat de veronderstelling niet irreëel is dat een aantal van de jongeren die in Entree Arbeid stappen gaan zetten op enigerlei wijze (al dan niet via hun ouders) een zorggeschiedenis zullen hebben.

In Lelystad Zuidoost is ook de vloeiende samenwerking tussen het sociaal wijkteam en het in het zelfde gebouw gehuisveste gezondheidscentrum Waterwijk een mooi voorbeeld van professionele deskundigheden die in elkaar verlengde opereren, waardoor in plaats van *stepped care* of *matched care* een mogelijkheid van *shared care* kan ontstaan, dat wil zeggen deskundigheden die professionals delen om mensen met hun problemen vooruit te helpen. Zo'n vorm van samenwerking is de basis om een de doelstellingen van de decentralisatie, het besparen van dure gezondheidszorgkosten, daadwerkelijk te beperken. Precies de reden waarom zorgverzekeraar Zilveren Kruis juist deze samenwerking nauwlettend volgt.

Risicjongeren 16-25

Terug naar het probleem waarvoor ik in Lelystad op verkenning ben gegaan. Ik heb mij op meerdere momenten afgevraagd: is er wel een 18-/+probleem? Zeker toen ongeveer dezelfde casuïstiek

daartoe op drie verschillende manieren naar voren werd gebracht. Een probleem is geen probleem, zou je kunnen zeggen.

Maar dat wil niet zeggen dat er niet een aantal onduidelijkheden of onhelderheden zijn die de zorg voor jongeren in een levensfase tussen de 16 en pakweg 23/25 ingewikkeld maken waardoor regelregimes en financieringsgrondslagen obstakels kunnen worden.

.1. *Wie is in the lead?*

Het idee is dat er rondom een probleemjongere coördinatie tot stand komt, waardoor voorkomen kan worden dat veel mensen op hun eigen houtje met iemand bezig zijn zonder dat andere betrokkenen daar iets van afweten. Dat is het principe van 1 plan, 1 regisseur/professional, 1 aanpak. Toch is dat niet altijd duidelijk, zeker als het over preventieve zorg gaat. Is het voortgezet onderwijs waar de jongeren het meeste tijd doorbrengt in the lead? Of is in principe altijd iemand van het J&G-team, of rondom het 18^e jaar iemand van het SWT-team of is het de Talentmanager? Het is maar waar je als eerste terecht komt. Was dat nu net niet een eigenschap van het oude systeem? In zo'n context moet je dus – zoals in de casus gebeurde – gaan leuren met een jongen van 17. Het is maar wie het probleem dan oppakt.

2. *Informatie-uitwisseling stagneert*

Om te voorkomen dat zaken dubbel worden gedaan moeten de verschillende instanties informatie uitwisselen. Dat gebeurt niet of moeizaam. Er zijn problemen met verschillende systemen, met de toegang tot die systemen. Leden van het sociaal wijkteam kunnen niet in de plannen van de leden van het jeugdteam kijken, want dat stuit op (interpretatie van?) privacyregels. Zij weten bij een melding dus niet wie er in het gezin al betrokken is. Kost dan veel tijd om daar achter te komen, zonder dat er met elkaar een soort omgangsvorm gevonden wordt om dit effectief te *handlen* zonder de privacywetgeving met voeten te treden. Het feit dat de teams eigenlijk elkaar niet kennen of slechts op individuele en incidentele basis met elkaar in contact treden doet hier geen goed aan.

3. *Gemeentelijk aanspreekpunt*

Er zijn altijd ingewikkelde probleemgevallen waar iets niet vanzelf gaat, meerdere instanties bij betrokken zijn en knopen moeten worden doorgehakt. Dat soort zaken gaan nu vaak via professionals op de werkvloer, via de leidinggevende naar de programmaverantwoordelijke van de gemeente, waarbij soms weer doorverwezen wordt naar een andere plek. Verschillende geïnterviewde zouden het een goed idee vinden als er binnen de gemeente een centraal aanspreekpunt is waar zulke ingewikkelde gevallen als casus kunnen worden ingebracht en waar richting kan worden gegeven en knopen kunnen worden doorgehakt. Nu zijn er wel programma-overleggen of ketensamenwerkingsverbanden waar casuïstiek aan de orde komt maar die opereren n op een specifiek domein. Als er heldere uitgangspunten en doelstellingen zijn van de transformatie, dan zou er een gemeentelijke plek moeten zijn waar casuïstiek aan de orde is waaruit blijkt dat de uitgangspunten of doelstellingen om de een of andere reden niet gerealiseerd kunnen worden. Een werkplaats voor integraal maatwerk.

Carla begeleidt vanuit Icare nu al zes jaar een alleenstaande moeder met haar zoon. De begeleiding is al lange tijd vastgesteld op 1,5 uur per week. De jongen, licht verstandelijk beperkt, wordt binnenkort 18. Moeder heeft een hele reeks problemen, traumatische ervaringen, waarbij alle vormen van hulpverlening zijn mislukt, inclusief pogingen om maatjes/mentoren/buddies aan het gezin te koppelen. Er is nu een soort stut en steun-contact, niet alleen om de moeder op de rails te houden, maar ook om de zoon, met wie het eigenlijk best wel goed gaat, te ondersteunen. Zonder een beetje begeleiding is de kans groot dat het tweetal ontspoord. Carla is na jaren investeren in een

vertrouwenspositie terecht gekomen en fungeert een beetje als achterwacht en richtingaanwijzer.

Maar in het nieuwe systeem moet dat weer tegen het licht worden gehouden. Er komt een keukengesprek met het sociaal wijkteam, waar ook Carla bij aanwezig is. Daaruit wordt duidelijk dat hier structureel begeleiding noodzakelijk is en is de kwestie doorgeschoven naar hoofdaannemer Kwintes. Er is opnieuw een gesprek gevoerd met mevrouw, opnieuw in aanwezigheid van Carla. Daarin heeft Kwintes duidelijk gemaakt dat weliswaar niet onmiddellijk maar wel per 1 december het huidige contact wordt stopgezet en dat er dan iets nieuws, iets wat Kwintes vermoedelijk in huis heeft of heeft gecontracteerd, zal worden georganiseerd.

Mevrouw in paniek. Dat wil ze niet. Goede kans dat de deur op slot gaat. Met het risico dat de boel ontspoord, de jongen wordt meegetrokken in een negatieve spiraal en er later alsnog een volgende hulpverlener jarenlang moet investeren in het creëren van een nieuwe vertrouwensrelatie. Op voorhand mag je aannemen dat de kosten daarvan vele malen hoger zullen zijn dan het bestendigen van het 1,5 uur per week durende stut-en-steun-contact van Carla. Of wordt dan alsnog Carla gevraagd om haar werk weer op te pakken?

Carla heeft het er in ieder geval niet bij laten zitten. Uitgaan van de leefwereld van mensen, mensen zelf de regie geven – is dat dan hier niet aan de orde? Ze heeft haar leidinggevende ingeschakeld, die bij hogerehand, de gemeente, verhaal is gaan halen. Bij het opschrijven van deze anekdote was de uitkomst daarvan nog niet bekend.

.4. *Optimistisch professionalisme*

Deze kleine in het kader geschetste anekdote, op het eerste gezicht een overgangsprobleem, verwijst toch ook naar iets wezenlijkers, naar een blinde vlek in het nieuwe denken dat zich van de organisatie van het sociaal domein meester heeft gemaakt. Dat denken is gebaseerd op een bijna onuitgesproken vorm van optimistisch professionalisme, waardoor al het professionele handelen per definitie een tijdelijk karakter krijgt. Daarom spreekt men van opschalen en afschalen, van inschakelen van sociale netwerken, van mensen in hun eigen kracht zetten. De professional treedt actief naar voren (opschalen) als iemand die even orde op zaken brengt, rust in de tent brengt of in de hoofden, het netwerk mobiliseert om zich daarna langzaam maar zeker te kunnen terugtrekken (afschalen). Het is op het sociale domein de nieuwe variant van het cure-denken: handelen in een tijdspad, genezen volgens plan. Beschikkingen moeten daarom altijd een einddatum hebben, maatschappelijk werkers mogen maar vijf gesprekken voeren, therapeuten moeten na zes maanden er toch wel een punt achter zetten, een plan van aanpak kent altijd een tijdshorizon, een professionele relatie een begin en een eind. Voor vinger-aan-de-pols-werk bestaat geen financiering meer.

Natuurlijk, daar is in heel veel gevallen het nodige voor te zeggen. Zonder tijdsbeperking zijn er in het verleden immers heel veel mensen in portefeuille (caseload) gehouden zonder dat er nog wezenlijk aan een perspectief werd gewerkt. Zonder tijdsdruk is er een neiging tot doormodderen en doordeclarereren. Daar moeten we van af: als de tijd beperkt is, groeit de noodzaak om effectief te werken. Het zet druk op de ketel, en dat kan geen kwaad. Het tijdperk dat het afsluiten van een dossier economisch niet verstandig was is door deze vorm van krachtdadige tijdelijkheid eindelijk, en terecht, afgesloten.

Maar er is een groep mensen waar dat optimisme niet op aanslaat. Dat zijn vaak angstige, soms kwetsbare mensen, zoals in de het voorbeeld van Carla. Om in de complexe samenleving overeind te blijven hebben zij een soort 'steunberen' nodig. Stut- en steuncontacten, iemand waar je op kunt terugvallen, misschien wel een vertrouwenspersoon. Het zijn stabilisatoren, schokdempers, achtervangers die zorgen dat iemand niet wegglijdt, niet te lang domme dingen doet, of juist te lang iets niet doet. Soms hoeven ze maanden niet in het geweer te komen, dan ineens moeten ze eropaf. Het probleem is dat zo'n vertrouwde aandachtsfunctie in de nieuwe organisatie van het sociaal domein niet goed belegd is. Of er komt een professional in het geweer en dan is het tijdelijk; of het duurt langer en dan moet er een netwerk ontstaan. Dat er tussen beiden een wisselwerking is, is moeilijk te calculeren, in te kopen of te regelen. Cliënten tellen pas weer mee in de administratieve werkelijkheid van professionele kringen als ze een probleem hebben, en er een beschikking kan worden afgegeven, compleet met doel en beperkte tijdsperiode. Zo creëert het systeem vanzelf zijn draaideurcliënten, ware het niet dat menig sociaal werker een lijstje van stut- en steuncontacten er op na houdt en zo de vinger aan de pols houdt.

Waarom is dit in dit kader relevant? Omdat ook voor de groep kwetsbare jongeren tussen de 16 en 25 jaar zo iets opgaat. Er is een niet onaanzienlijke groep jongeren die op de een of andere manier steunberen nodig heeft om het traject naar volwassenheid te volbrengen. En die volwassenheid is er niet als ze 18 worden. Veelal zijn ze licht verstandelijk beperkt (lvb), hun ouders slagen er niet in om eenduidig richting te geven, vaak hebben ze moeite om overeind te blijven. Dat vinden ze zelf overigens niet. Voor hen is de grens van 18 vaak een stap in de vrijheid. Ze beseffen heel goed dat de wereld waarin ze van alles moeten, overgaat in een wereld waarin ze zelf mogen beslissen. Voor een nieuw telefoonabonnement is niet langer een handtekening van de ouders nodig; met je ID kan je drank kopen in de supermarkt. Alle helpers weg – dat is hun nieuwe status. Om er dan na verloop van tijd toch achter te komen dat de werkelijkheid minder feestelijk is als gedacht, dat de kleine lettertjes van het telefoonabonnement grote financiële gevolgen hebben, dat de tering naar de nering moet worden gezet, dat tal van instanties toch weer op hun weg komen.

Voor professionele hulpverleners, waarbij ook nog eens sprake is van een overgang van de jeugdwet naar de WMO, is dit een lastige groep. Ze glippen tussen de mazen van het net door. De jongeren willen dat zelf, ze hebben ook geen problemen van dien aard dat hulpverleners hen bij de kladden moeten grijpen, ze vormen eigenlijk een risicogroep waar bij er een soort publiek belang in het geding dat er iets is waarbij de vinger aan de pols wordt gehouden. Dat zou kunnen voorkomen dat deze jongeren gaan zwerven, drugs of drank gebruiken, gemobiliseerd worden in het criminele circuit of anderszins verwijderd raken van stabiele en gezonde sociale netwerken.

Hoe groot de groep is, is moeilijk exact te bepalen. Het zijn jongeren, overigens veelal jongens, die via het speciaal onderwijs hun route naar volwassenheid volgen, maar ook schoolverzuim in andere vormen van onderwijs kan een voorspellende waarde hebben voor ontsporingen later. In Lelystad gaat het al met al toch wel om een honderdtal jongeren.

Het probleem is dat het ondersteuningssysteem eigenlijk achter het probleem aanloopt. Er gebeurt pas wat als het mis gaat.

.5. *Preventieve aanpak*

Uit de gesprekken komen wel een paar suggesties naar voren om na te denken over hoe het anders georganiseerd zou kunnen worden waarbij het risico op ontsporingen, financiële problemen of andere narigheden bij deze groep preventief kan worden verminderd.

.1. *Soepele overgang verschillende wettelijke en regelregimes, met name Jeugdwet en WMO*

In Lelystad Zuidoost trekken leden van het jeugd&gezin-team en het sociaal-wijkteam al gezamenlijk op als het gaat om jongeren tussen de 17 en 18 jaar die om de een of andere reden op de radar komen. Ze gaan gezamenlijk op bezoek; beoordelen de problematiek en stemmen dan onderling af of de jeugdproblematiek dominant is waardoor ondersteuning vanuit het J&G-team en mogelijk verlengde jeugdzorg aangewezen is of dat het een probleem is dat logischerwijs in het kader van de WMO en onder regie van het sociaalwijkteam kan worden aangepakt. Het is overigens tamelijk lastig aan te geven, ook door professionele betrokkenen zelf, wat nu precies de competenties van het J&G-team zijn en die dus niet aanwezig zijn in het sociaalwijk-team, op basis waarvan besloten kan worden dat het J&G-team in charge moet blijven. Om welke vaardigheden gaat het dan en hoe worden die dan toegepast? Wanneer is jeugdzorg-problematiek bovenliggend en optreden van het J&T-team aangewezen?

.2. *Duidelijke regievoering en goede informatieafstemming*

Het is niet altijd duidelijk wie de regie voert als het om deze jongeren gaat en wie wat moet weten. Is dat tot bijvoorbeeld 17 jaar altijd het j&g-team, kan het ook de docent van het speciaal onderwijs zijn of de Talentmanager? Hier moet logica het winnen van toeval, en hier moet informatie ook snel boven water komen.

.3. *Preluderen op vervolg met warme overdracht en harde afspraken: de routekaart*

Hoe verder? Aan het einde van het voortgezet sociaal onderwijs is dat de grote vraag. Waar komen de leerlingen terecht? Waar kunnen ze aan de slag? Wie begeleidt ze op werkervaringsplaatsen? Hoe kan het stokje op een warme manier worden overgedragen? Eigenlijk zou je bij elk scholier gedurende het laatste schooljaar met alle betrokkenen (jongere, ouders, begeleidingsinstanties) om de tafel moeten gaan zitten om het vervolgtraject af te spreken, de warme overdracht te regelen en dat vast te leggen in een routekaart. Als dat het geval was geweest dan was de casus waarmee nu geleurd moest worden niet een slepende kwestie geworden. Als je ingewikkelde regelzaken ziet aankomen dan is het ook makkelijker om daarvoor door de schotten heen oplossingen te verzinnen.

Zo'n routekaart is sinds dit jaar in Amsterdam ontwikkeld tussen scholen en de Reïntegratiebedrijf Amsterdam. Bestudeerd zou moeten worden of een vergelijkbare routekaart ook in de regio Lelystad jongeren meer houvast kan bieden.

.4. *Werken met Lifecoaches (Navigator/JIM)*

Wat je verder ook organiseert aan begeleiding, routekaarten en ondersteuningsplannen, feit is dat professionele betrekkingen met jongeren tussen de 16 en 23/25 zelden een echt vertrouwenwekkende vorm aan nemen. De onderwijzer, de professional staat toch altijd voor het gezag, het moeten, de verplichting; de contacten zijn vrijwel altijd formeel; er wordt niet gecommuniceerd *in* de leefwereld van de jongeren, er wordt geen biertje samen gedronken; er zit, kortom, gepaste distantie afstand in de relatie. Aan de andere kant verliezen ook ouders hun greep -

als ze die al ooit gehad hebben. Er is in de opvoeding een vrijruimte ontstaan, waarin jongeren zelf een weg moeten zien te vinden en waar hun 'opvoeders' op afstand komen te staan. Dat is overigens de normale gang van zaken, die hoort bij de overgang naar zelfstandigheid. Maar bij jongeren met een zeker risicoprofiel (Ivb, spijbelen, schooluitval, jeugdzorgcontacten) is die vrijruimte problematisch. Terugslag, ontsporingen, financieel wanbeheer, overmatig gamegedrag, niet verder komen op de arbeidsmarkt, verleidingen tot crimineel gedrag liggen op de loer. De hulpverlener is niet meer in de positie om te corrigeren, ouders zijn hun greep kwijt. En toch is er een soort stut en steun nodig.

Vanuit deze analyse melden een paar mensen dat zoiets als een *lifecoach* uitkomst dat opvoedingsgat zou kunnen opvullen en preventief zou kunnen werken. Dat is geen professional, maar iemand die geen ouder is, geen hulpverlener, geen onderwijzer. Het moet iemand zijn die de sfeer van vertrouwelijkheid binnen kan dringen. Die tijd vrijmaakt, aandacht geeft, een luisterend oor, begaan is met, maar tegelijkertijd ook kan en mag schakelen naar de professionele instanties als daar hulp van nodig is. Een soort jongerenvertrouwenspersoon.

Die suggestie kwam ook naar voren in de Expertmeeting van 24 juni j.l., waar ik zelf wat vertelde over het project JIM⁶ en er in alle specifieke groepen de behoefte aan zo'n persoon naar voren kwam. JIM, Jouw Informele Mentor, is een aanpak, die op een paar plaatsen in de jeugdzorg inmiddels beproefd is. Kort en goed komt dat er op neer dat de jongere in zijn directe omgeving een vertrouwenspersoon kiest, een informele mentor, die een oogje in het zeil houdt, in gesprek gaat en het leven een beetje coacht. Dat kan een oudere broer zijn, een oom, een neef, een buurman, een opa. Ook voor de professionele begeleiding speelt deze JIM een belangrijke rol; hij wordt betrokken bij begeleiding, zit bij gesprekken, speelt een belangrijke rol bij beslissingen. De JIM is belangrijk voor de jongere in kwestie, maar ook belangrijk voor de echte zorg, vanuit het besef dat hij als naaste en vertrouwenspersoon vaak meer richting kan geven dan dat de professional dat kan.

Overigens zijn er ook projecten in het land waarin deze coachende rol wel door professionals wordt vormgegeven. Drenthe kent bijvoorbeeld het project Navigator, waarin de coaching er vooral gericht is om jongeren naar werk te begeleiden. Zie: <http://www.navigatordrenthe.nl/>

Arnhem kent het project 2getthere (<http://www.2getthere.info/>) waarin jongeren vastgelopen jongeren naar werk begeleiden. Er is met andere woorden zo links en rechts in het land veel in beweging om dichterbij de huid van deze groep te kruipen.

Conclusie

Heeft Lelystad een probleem met de grens van 18 jaar, de knip in jeugdzorg/WMO? Het zou te ver gaan om daar heel hard 'ja' op te antwoorden. Er is geen schreeuwende urgentie op mij afgekomen, ik heb me meer dan eens afgevraagd of er eigenlijk wel een probleem was. Daar waar regelsystemen tegen elkaar in werken (en heel veel voorbeelden ben ik er dus niet van tegengekomen) zou het een kwestie moeten zijn van knopen doorhakken. Het kan, alleen duurt het soms even om de plek te vinden waar ingewikkelde gevallen terecht kunnen om een doorbraak te forceren.

---

⁶ <https://www.boompsychologie.nl/product/3269/De-JIM-aanpak?h=131>

En:

Desalniettemin vallen er uit mijn verkenning wel een paar voorzichtige conclusies te trekken.

1. De noodzaak om het sociale domein echt te transformeren, gecombineerd met de noodzaak om als instellingen overeind te blijven en te overleven, zet druk op een open samenwerking. De neiging is dan groot om altijd van anderen te vinden dat ze iets te weinig doen, tekort schieten, onvoldoende mee werken. Die situatie lijkt zich ook voor te doen in Lelystad. Dat vraagt van de gemeente om steeds een scherpe koers te blijven varen op waar ze uiteindelijk naar toe wil, wat ze voor ogen heeft. Die scherpste is niet altijd even krachtdadig aanwezig.
2. Er is veel veranderd in Lelystad, maar toch vooral binnen de kokers jeugd, wmo en participatiewet. Iedere sector is druk in de weer geweest met zijn eigen transitie, wat vaak een niet onaanzienlijk en veel energie-eisend organisatieproces met zich meebracht, met teams die geformeerd moesten worden en op gang gebracht. Dat iedereen opereert in een sociaal domein met open, vloeiende en snelle onderlinge verbindingen is daarom een besef dat nog niet overal even sterk is doorgedrongen, niet in de laatste plaats omdat ook binnen de gemeente dat overkoepelende transformatieperspectief niet echt goed belegd is.
3. Het met elkaar verbinden van de domeinen arbeid en onderwijs aan de ene kant en de domeinen jeugd en sociale zorg aan de andere kant is nog niet goed op gang gekomen. Het lijken als het ware twee aparte decentralisaties, iets wat overigens niet alleen in Lelystad zichtbaar is, maar in veel andere steden. Het zijn twee kaders die niet gemakkelijk in een operationeel geheel zijn onder te brengen. De plek waar dat zou moeten gebeuren is een gebied, een wijk of in Lelystad een van de vier stadsdelen, maar ik heb daar nog niet al te veel kruisbestuivingen kunnen waarnemen. Het is vooral de zorg die de stadsdelen is ingetrokken, de participatie lijkt daar los van te staan. Hier is dus nog een stevige decentralisatiewereld te winnen.
4. Tussen de 16 en 25 jaar is een groep jongeren te traceren waarvan het risico op een getroubleerde groei naar volwassenheid sterk aanwezig is. Dat is een groep die om meer aandacht vraagt dan probleemgestuurde, tijdgebonden interventies. Samenwerking, warme overdracht, goede afspraken over regievoering en informatie-uitwisseling, routekaarten en Lifecoaches vormen met elkaar een pakket van voorzorgmaatregelen die het risico zouden kunnen verminderen.

Hoe verder?

Ik heb lang zitten dubben over wat we als afronding van een 3D-lab in Lelystad nu zouden kunnen oppakken om daar een versnelling aan te brengen. Dat is een lastige opgave, vandaar ook dat het schrijven van deze tussenbalans veel tijd heeft gevegd. Er moet vooruitgang geboekt worden in:

- de samenwerking tussen organisaties op het sociale domein onderling en de gemeente;
- de gemeentelijke organisaties om de verkokering te doorbreken en een integraal transformatieperspectief van het sociaal domein echt richtinggevend te laten zijn;
- de samenwerking in een gebied tussen de aanwezige professionals, wat weten we van het gebied, wat doen we samen en hoe vinden we elkaar? In Lelystad Zuidoost bestaat hier nog niet echt een levendige uitwisseling over.
- Het verbeteren van de voorzorg voor een groep risicovolle jongeren, mogelijk door het inschakelen van betekenisvolle anderen in de vorm van Lifecoaches of JIM; wat is er voor

nodig om dat van de grond te krijgen, wat betekent de introductie daarvan voor de hulpverlening, hoe kom je aan deze mensen?

Maandag 14 december komen we bijeen om te kijken hoe we tot een afronding van deze verkenning kunnen komen. Mijn voorkeur zou wel uitgaan om daarbij een vervolg stap te bedenken die misschien ook wel een logisch vervolg is op de eerdere conferentie van 25 juni, die ging over een strakkere aanpak van de risicovolle groep jongeren tussen de 16 en 25. We zouden de twee concrete ideeën, de routekaart en de JIM, bij de kop kunnen nemen. De mensen uitnodigen die daar elders mee hebben gewerkt, en dan in een niet al te grote groep proberen in kaart te brengen wat er moet gebeuren om dat in Lelystad voor elkaar te krijgen.

Bijlage 1

Strikte toepassing Participatiewet

18-jaar grens als onneembare barrière

Casus

Thomas K. is 17 jaar en zit in zijn laatste jaar van het Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO). Hij wordt in september 18 jaar, maar heeft in juni zijn hoogst haalbare startkwalificatie gehaald. Volgens zijn begeleiders op school zou Thomas prima uit kunnen stromen naar (beschermde) arbeid, met op termijn mogelijk een garantiebanaan. Daarvoor moet hij begeleid worden, waarvoor de Participatiewet een passend instrumentarium levert. Maar daarvoor moet hij wel 18 jaar zijn (zie onder meer artikel 9 van de Participatiewet), en dat is hij niet. Dus vangt Thomas bot bij de Dienst Werk & Inkomen bij de gemeente.

Thomas dreigt daardoor in een gat van ruim drie maanden te vallen. Dat lijkt niet veel, maar drie maanden thuis zitten is volgens de school voor Thomas meer dan riskant. De school heeft hem een basisstructuur geboden, een soort levensritme, en als dat weg valt is de kans verre van denkbeeldig dat hij dat kwijt raken en is voor hem de verleiding om allerlei vormen van grensoverschrijdend gedrag te vertonen moeilijk te weerstaan. En voordat dat weer gecorrigeerd is en er een nieuwe basisstructuur ontstaat zijn we snel een jaar verder.

De school gaat op zoek naar een alternatief. Bij een tweetal voorzieningen voor kwetsbare jongeren in de regio wordt hij niet aangenomen omdat hij volgens deze instanties niet in staat zou zijn om binnen een half jaar uit te stromen naar de reguliere arbeidsmarkt, wat op zichzelf een bijzondere contra-indicatie is voor voorzieningen die juist gericht zijn op kwetsbare jongeren. De Dienst Werk & Inkomen houdt vol niks voor hem te kunnen doen, zolang hij geen 18 is, maar verwijst hem door naar het UWV om daar een WAJONG aan te vragen. Aangezien het advies van het VSO is dat Thomas (beschermde) arbeid kan verrichten geeft het UWV aan dat het zinloos is om een WAJONG aan te vragen en verwijst weer naar de gemeente. Thomas en zijn ouders willen ook geen WAJONG. Uiteindelijk oppert de gemeente de mogelijkheid om binnen het kader van de WMO een dagbestedingsindicatie aan te vragen, zodat er een traject richting begeleid werken ingezet kan worden. Maar voor het niveau van deze dagbesteding is Thomas eigenlijk weer te goed.

Duiding

Omdat het ene gemeentelijke regime (de Participatiewet) niet kan worden toegepast wringt de gemeente zich in bochten om een andere gemeentelijk financieringsregime (de WMO) aan te spreken om Thomas een aansluiting te bezorgen op de jarenlange investering van het VSO. Ontschotting – een van de argumenten voor de decentralisaties blijkt in de praktijk ver weg. Regels gaan boven improvisaties. In het geval van Thomas levert dat een suboptimale oplossing op. Waar de decentralisatie gemeenten de mogelijkheid biedt om de financiële kokers te doorbreken blijkt de daarvoor benodigde bestuurlijke en ambtelijke creativiteit in de praktijk (nog) niet te kunnen worden opgebracht.

Advies

De oplossing is volgens het VSO dat voor elke jongere die aan zijn laatste jaar begint in het speciaal onderwijs een plan van aanpak wordt gemaakt met alle betrokken partijen (VSO, participatiemedewerkers gemeente, sociale wijkteams, beschutte werkvormen) over het

vervolgtraject, zodat het VSO niet met zijn jongeren moet leuren maar voor een warme overdracht kan zorgen en de financiering op maat kan worden gesneden.

Bijlage 2

Routekaart sluitende aanpak praktijkonderwijs

(voorbeeld Amsterdam)

Wanneer	Wie	Wat
1. (eind) januari	Contactpersoon RBA Contactpersoon Pro	Contactpersoon RBA maakt op de school een inventarisatie van de verwachte uitstroom. Er worden afspraken en een planning gemaakt tussen RBA/school
2. Maart – mei	RBA (contactpersoon) VSO/Pro (contactpersoon, mentor, coach of ander) Leerling en ouder(s)/voogd	A School maakt een uitstroomadvies: *werk met begeleiding/toezicht *naar werk, maar nog geen werk *traject *arbeidsmatige dagbesteding of beschut werk *BBL-opleiding / BOL-opleiding B Gesprekken met leerling, ouder(s)/voogd, school en RBA: -school vult het digitale overdrachtsformulier in en stuurt dit op naar contactpersoon -school nodigt leerling en ouder(s)/voogd uit -school stuurt planning van gesprekken op naar contactpersoon (1 uur per gesprek; max 5 gesprekken per dag) -uitstroomadvies aan de hand van het overdrachtsformulier bespreken. (verwachtingen/mogelijkheden) Leerlingen met uitstroomadvies BOL- opleiding, worden niet uitgenodigd voor gesprek met RBA. Zij worden alleen gemeld bij RBA ivm monitoring
3. Mei – juni	RBA (contactpersoon) Pro (contactpersoon, mentor, coach of ander) Leerling en ouder(s)/voogd	Extra gespreksronde *eventueel tweede gesprek met leerling en ouder(s)/voogd *eerste gesprek leerlingen (en ouders) die in eerste instantie een BOL zouden doen, maar waar dit toch niet haalbaar bleek. (zie 2 B) De school nodigt leerling uit voor een kennismaking met zijn/haar trajectbegeleider en/of jobcoach.

	Begeleiders van trajecten	
4. Juni – september	<p>RBA (contactpersoon)</p> <p>Pro (contactpersoon, mentor, coach of ander)</p> <p>Leerling en ouder(s)/voogd</p> <p>Jobcoach</p> <p>Begeleiders van trajecten</p>	<p>Start trajectbegeleiding</p> <p>-degene die aan het werk zijn/gaan worden in deze periode overgedragen aan de jobcoach. Zij werken wellicht in de schoolvakantie door</p> <p>-na de zomervakantie starten alle schoolverlaters met het passende traject</p>
5. doorlopend	<p>RBA (contactpers)</p> <p>Jobcoach</p> <p>Begeleiders van trajecten</p> <p>Pro</p>	<p>Terugkoppeling naar Pro van RBA.(1x per 6 maanden)</p> <p>Schoolt vult monitor is (half jaarlijks gedurende 2 jaar)</p> <p>School koppelt terug naar contactpersoon indien zij vernemen dat er problemen zijn (vanuit hun contacten)</p> <p>Begeleiden van oud-leerling op werkplek, traject, arbeidsmatige dagbesteding of beschut werk</p>